DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)
den 15 januari 2004 *

I mål C-433/01,

angående en begäran enligt protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, från Bundesgerichtshof (Tyskland), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Freistaat Bayern

och

Jan Blijdenstein,

angående tolkningen av artikel 5 punkt 2 i ovannämnda konvention av den 27 september 1968 (EGT 1972, L 299, s. 32; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 30), i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde (EGT L 304, s. 1 och — ändrad lydelse — s. 77; svensk utgåva, EGT C

* Rättegångsspråk: tyska.

15, 1997, s. 14), enligt konventionen av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde (EGT L 388, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 26) och enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde (EGT L 285, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 43),

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av P. Jann (referent), tillförordnad ordförande på femte avdelningen, samt domarna C.W.A. Timmermans och A. Rosas,

generaladvokat: A. Tizzano,
justitiesekreterare: R. Grass,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Tysklands regering genom R. Wagner, i egenskap av ombud,

— Österrikes regering genom C. Pesendorfer, i egenskap av ombud,

— Förenade kungarikets regering, genom G. Amodeo, i egenskap av ombud, biträdd av K. Beal, barrister,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom A.-M. Rouchaud och S. Grünheid, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till referentens rapport,

och efter att den 10 april 2003 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande

följande

Dom

1 Bundesgerichtshof har, genom beslut av den 26 september 2001 som inkom till domstolens kansli den 9 november samma år, i enlighet med protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område ställt en fråga om tolkningen av artikel 5 punkt 2 i denna konvention (EGT 1972, L 299, s. 32; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 30), i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde (EGT L 304, s. 1 och — ändrad lydelse — s. 77; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s.14), enligt konventionen av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde (EGT L 388, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 26) och enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde (EGT L 285, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 43) (nedan kallad konventionen),

2 Frågan har uppkommit i en tvist mellan Freistaat Bayern, ett tyskt offentligt rättssubjekt, och Jan Blijdenstein angående en regresstalan som denna myndighet har väckt mot Jan Blijdenstein för att återfå belopp som denna delstat har erlagt såsom utbildningsstöd till Jan Blijdensteins barn.

Tillämpliga bestämmelser

Konventionen

3 Enligt artikel 1 första stycket i konventionen är denna är tillämplig på privaträttens område.

4 Artikel 2 första stycket i konventionen har följande lydelse:

"Om inte annat föreskrivs i denna konvention, skall talan mot den som har hemvist i en konventionsstat väckas vid domstol i den staten, oberoende av i vilken stat han har medborgarskap."

5 I artikel 5 punkt 2 i konventionen föreskrivs följande:

"Talan mot den som har hemvist i en konventionsstat kan väckas i en annan konventionsstat

...

2. om talan avser underhållsskyldighet, vid domstolen i den ort där den underhållsberättigade har sin hemvist eller vanliga vistelseort ..."

Den nationella lagstiftningen

6 Enligt § 1602 i Bürgerliches Gesetzbuch (tyska civillagen) är föräldrar skyldiga att svara för sina barns underhåll. I § 1610 punkt 2 i denna lag anges att denna skyldighet omfattar samtliga levnadskostnader inklusive kostnaderna för en lämplig yrkesutbildning.

7 I Bundesausbildungsförderungsgesetz (lag om utbildningsstöd, nedan kallad BAföG) föreskrivs att en studerande som inte har tillgång till tillräckliga medel för sin försörjning och sin utbildning har rätt till utbildningsstöd. Detta skall betalas ut av myndigheterna i den delstat som är territoriellt behörig.

8 Enligt § 11 BAföG skall den studerandes föräldrars underhållsskyldighet beaktas vid beräkningen av utbildningsstödet. För det fall den studerande visar att föräldrarna inte uppfyller sin underhållsskyldighet och att den studerandes utbildning äventyras följer det av § 36 punkt 1 BAföG att utbildningsstödet, vilket beviljas på den studerandes begäran, skall beräknas, efter att föräldrarna har hörts, utan hänsyn till deras underhållsskyldighet.

9 § 37 punkt 1 BAföG har följande lydelse:

"Har den studerande för den period som utbildningsstöd har utbetalats till honom en privaträttslig underhållsfordran mot föräldrarna så övertar delstaten denna fordran ... med maximalt det belopp som har betalats ut, vilket emellertid inte skall överskrida den del av föräldrarnas inkomst och förmögenhet som enligt denna lag skall beaktas vid fastställandet av den studerandes underhållsbehov"

Tvisten vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

10 Jan Blijdenstein har sin hemvist i Nederländerna.

11 Under läsåret 1993/94 påbörjade hans dotter en utbildning vid en läroanstalt i München (Tyskland). Från den 1 september 1993 erhöll hon utbildningsstöd som hade beviljats av Freistaat Bayern.

12 Delstaten väckte först en regresstalan vid Amtsgericht München (Tyskland) mot Jan Blijdenstein för att återfå det stöd som den hade erlagt för läsåret 1993/1994. Talan bifölls och domen vann laga kraft.

13 Freistaat Bayern väckte därefter en ny talan vid Amtsgericht München och yrkade då att Jan Blijdenstein skulle ersätta stödet som hade erlagts för läsåren 1994/1995 och 1995/1996.

14 Jan Blijdenstein gjorde gällande att Amtsgericht München inte var behörig, men denna domstol avslog invändningen om rättegångshinder och biföll Freistaat Bayerns talan.

15 Jan Blijdenstein överklagade till Oberlandesgericht München (Tyskland), som ändrade domen från första instans och beslutade att Freistaat Bayerns talan skulle avvisas, eftersom det följer av artikel 2 första stycket i konventionen, vilken är den enda som är tillämplig i tvisten, att talan mot motparten i tvisten vid den hänskjutande domstolen, endast kunde ha väckts vid en domstol i den stat där han har sin hemvist.

16 Freistaat Bayern överklagade till Bundesgerichtshof. Eftersom denna domstol fann att det var oklart huruvida artikel 5 punkt 2 i konventionen var tillämplig i ett fall som det i förevarande mål, förklarade den målet vilande och ställde följande tolkningsfråga till EG-domstolen:

"Kan en offentlig myndighet, som under en viss period har erlagt utbildningsstöd till en studerande i enlighet med offentligrättsliga bestämmelser, åberopa den särskilda behörighetsregeln i artikel 5 punkt 2 i konventionen av den 27 september

1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område inom ramen för en regresstalan som myndigheten, vilken under en viss period till en studerande har erlagt utbildningsstöd i enlighet med offentlig rätt, har väckt för att göra gällande en privaträttslig underhållsfordran, gentemot föräldrarna till stödmottagaren, som myndigheten har övertagit enligt lag?"

Besvarande av tolkningsfrågan

17 Den nationella domstolen har ställt frågan för att få klarhet i huruvida ett offentligt organ, som har väckt en regresstalan mot en underhållsskyldig för att återfå belopp som det har erlagt såsom utbildningsstöd, i enlighet med offentlig rätt, till en underhållsberättigad vars fordran gentemot den underhållsskyldige organet har övertagit, kan åberopa den särskilda behörighet som föreskrivs i artikel 5 punkt 2 i konventionen, enligt vilken domstolen i den ort där den underhållsberättigade har sin hemvist är behörig.

Huruvida konventionen är tillämplig

18 Inledningsvis har Förenade kungarikets regering gjort gällande att en talan som har väckts av ett offentligt organ mot en studerandes föräldrar för att återfå belopp som det har erlagt till den studerande såsom utbildningsstöd, i enlighet

med offentlig rätt, inte utgör en talan "på privaträttens område" i den mening som avses i artikel 1 i konventionen, även om den studerande har en underhållsfordran mot sina föräldrar som är grundad på privaträtten.

19 Den tyska regeringen och Europeiska gemenskapernas kommission har däremot gjort gällande att en regresstalan som är grundad på ett övertagande av en fordran enligt lag omfattas av konventionens tillämpningsområde.

20 Domstolen erinrar i detta avseende om att den i domen av den 14 november 2002 i mål C-271/00, Baten (REG 2002, s. I-10489, punkt 37) fastslog att artikel 1 första stycket i konventionen skall tolkas så att begreppet privaträttens område omfattar en regresstalan som ett offentligt organ har väckt mot ett privat rättssubjekt för att återfå belopp som det har erlagt såsom socialt bistånd till denne persons underhållsberättigade, såvida grunderna för talan och de närmare bestämmelserna om hur talan i fråga skall väckas och föras regleras genom allmänna bestämmelser om underhållsskyldighet. Domstolen tillade emellertid att såvida regresstalan väcks med stöd av bestämmelser genom vilka lagstiftaren har givit det offentliga organet en särskild befogenhet kan talan inte anses vara hänförlig till privaträttens område.

21 I målet vid den nationella domstolen framgår det av de uppgifter som har lämnats av den nationella domstolen att delstaternas övertagande enligt lag, i enlighet med § 37 punkt 1 BAföG, av fordran gentemot föräldrarna till utbildningsstödmottagare regleras av civilrätten. Mot bakgrund av kriterier som domstolen har erinrat om i föregående punkt tycks tvisten vid den nationella domstolen omfattas av begreppet privaträttens område i den mening som avses i artikel 1 första stycket i konventionen.

Huruvida artikel 5 punkt 2 i konventionen är tillämplig

22 Den tyska, den österrikiska regeringen och Förenade kungarikets regering samt kommissionen har anfört att artikel 5 punkt 2 i konventionen inte är tillämplig när en regresstalan har väckts av ett offentligt organ.

23 De har i huvudsak gjort gällande att den behörighet för domstolen på den ort där den underhållsberättigade har sin hemvist som föreskrivs i artikel 5 punkt 2 i konventionen utgör ett undantag från bestämmelsen i vilken föreskrivs en principiell behörighet för domstolen på den ort där svaranden har sin hemvist. Detta anges i artikel 2 i ovannämnda konvention. Ett sådant undantag har till syfte att skydda den som för talan om underhåll, som anses vara en svag part, och det kan således endast åberopas av denne.

24 Domstolen erinrar om att konventionen skall tolkas självständigt och med hänsyn tagen till dess systematik och syften (se, bland annat, dom av den 19 januari 1993 i mål C-89/91, Shearson Lehman Hutton, REG 1993, s. I-139, punkt 13, av den 20 mars 1997 i mål C-295/95, Farrell, REG 1997, s. I-1683, punkterna 12 och 13, av den 3 juli 1997 i mål C-269/95, Benincasa, REG 1997, s. I-3767, punkt 12, och i det ovannämnda målet Baten, punkt 28).

25 I konventionen är huvudregeln att domstolarna i den konventionsstat där svaranden har hemvist är behöriga. Behörighetsregler som utgör undantag från huvudregeln kan inte ge upphov till en tolkning som går utöver de fall som uttryckligen nämns i konventionen (se bland annat domarna i de ovannämnda målen Shearson Lehman Hutton, punkterna 14 och 16, Benincasa, punkt 13, och av den 13 juli 2000 i mål C-412/98, Group Josi, REG 2000, s. I-5925, punkt 49). En sådan tolkning gäller i än högre grad avseende en behörighetsregel såsom den i artikel 5 punkt 2 i konventionen, enligt vilken en underhållsberättigad kan väcka

talan vid en domstol i en konventionsstat där käranden har sin hemvist. Förutom i de fall där detta uttryckligen föreskrivs förefaller nämligen konventionen vara helt främmande för att domstolarna på kärandens hemvistort skall vara behöriga (se, för ett liknande resonemang, domarna i de ovannämnda målen Shearson Lehman Hutton, punkt 17, Benincasa, punkt 14 och Group Josi, punkt 50).

26 Det är mot bakgrund av dessa principer som artikel 5 punkt 2 i konventionen skall tolkas.

27 Av lydelsen av artikel 5 punkt 2 i konventionen framgår endast att denna bestämmelse är tillämplig "om talan avser underhållsskyldighet" och det förekommer ingen uppgift om vem som kan vara kärande. I detta avseende skiljer sig artikel 5 punkt 2 i konventionen från artikel 14 i konventionen, vilket den nationella domstolen har uppgett. I den sistnämnda bestämmelsen anges nämligen särskilda bestämmelser avseende behörighet vid konsumenttvister med beaktande av konsumenternas roll i förfarandet, varför domstolen har fastställt att dessa bestämmelser endast skyddar konsumenten då denne personligen är kärande eller svarande i ett förfarande (se domen i det ovannämnda målet Shearson Lehman Hutton, punkt 23).

28 Såsom kommissionen har gjort gällande förklaras emellertid denna skillnad genom de olika funktioner som artiklarna 5 och 14 i konventionen fyller i det system som har inrättats genom denna konvention. I artikel 5 föreskrivs nämligen en behörighet som inte utesluter tillämpningen av den allmänna behörighet som föreskrivs i artikel 2 i konventionen. I artikel 14 föreskrivs däremot en exklusiv behörighet. Bestämmelsernas olika lydelser kan således inte åberopas till stöd för ett omfattande tillämpningsområde för artikel 5 punkt 2 i konventionen, som inbegriper förfaranden där käranden inte personligen är den underhållsberättigade.

29 Denna bedömning bekräftas av domstolens resonemang i punkt 19 i domen i det ovannämnda målet Farrell där den fastställde att det undantag som föreskrivs i artikel 5 punkt 2 i konventionen har som mål att ge den som för talan om underhåll, som anses vara den svagaste parten i ett sådant förfarande, en alternativ behörighetsgrund. Enligt domstolen har upphovsmännen till konventionen, genom att förfara på detta sätt, velat ge detta syfte företräde framför det syfte som eftersträvas med artikel 2 första stycket i konventionen, nämligen att skydda svaranden som allmänt sett är den svagare parten, eftersom det är mot denne som käranden väcker talan.

30 Ett offentligt organ som väcker en regresstalan mot en underhållsskyldig har emellertid inte en svagare ställning än sistnämnda part. Dessutom befinner sig inte längre den underhållsberättigade, vars behov har tillgodosetts av det offentliga organet, i en ekonomiskt osäker situation.

31 Av detta följer att eftersom den underhållsberättigade har erhållit det stöd som denne var berättigad till, saknas det anledning att neka den underhållsskyldige det skydd som föreskrivs i artikel 2 i konventionen, särskilt som domstolen på svarandens hemvistort är den som är bäst lämpad för att bedöma svarandens tillgångar.

32 Denna tolkning bekräftas även av Schlosser-rapporten om konventionen om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde till Brysselkonventionen (EGT C 59, 1979, s. 71, punkt 97). I denna rapport anges nämligen att ”det är oförenligt med syftet med den särskilda behörighetsregeln i artikel 5 punkt 2 att avseende regresstalan föreskriva en behörighet för de domstolar där den underhållsberättigade har sin hemvist eller där förvaltningsmyndigheten har sitt säte, oavsett vilken lagstiftningsteknik som har valts av den ifrågavarande staten”.

33 Den nationella domstolen har uppgett att tillämpningen av artikel 5 punkt 2 i konventionen på en regresstalan som har väckts av ett offentligt organ kan stärka skyddet för de underhållsberättigade genom att utgöra ett incitament för de behöriga organen att bevilja förskott på underhållsbidrag. Såsom den tyska regeringen har gjort gällande i detta hänseende, konstaterar domstolen att dessa organ tillhandahåller dessa förskott endast för att fullgöra lagstadgade skyldigheter, vilka fastställs av den nationella lagstiftaren och är beroende av de berörda mottagarnas situation.

34 Tolkningsfrågan skall således besvaras så att artikel 5 punkt 2 i konventionen skall tolkas så att den inte kan åberopas av ett offentligt organ som har väckt en regresstalan för att återfå belopp som det har erlagt såsom utbildningsstöd, i enlighet med offentlig rätt, till en underhållsberättigad vars fordran gentemot den underhållsskyldige den har övertagit.

Rättegångskostnader

35 De kostnader som har förorsakats den tyska, den österrikiska regeringen och Förenade kungarikets regering samt kommissionen, vilka har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

— angående den fråga som genom beslut av den 26 september 2001 har ställts av Bundesgerichtshof — följande dom:

Artikel 5 punkt 2 i konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde, enligt konventionen av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde och enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde skall tolkas så att den inte kan åberopas av ett offentligt organ som har väckt en regresstalan för att återfå belopp som det har erlagt såsom utbildningsstöd, i enlighet med offentlig rätt, till en underhållsberättigad vars fordran gentemot den underhållsskyldige den har övertagit.

Jann Timmermans Rosas

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 15 januari 2004.

R. Grass V. Skouris

Justitiesekreterare Ordförande